

Reactie op artikel “Oud heeft jong uit de kerk gehouden”

Begin juli 2009 verscheen een artikel in Trouw met bovenstaande titel. De schrijver toont een emotionele band met het onderwerp, maar ik deel zijn analyse niet.¹ Vooraf: ik ben geen veertiger maar babyboomer en dus “oud”. Maar ik baseer mijn analyse op onderzoek in onze gemeente naar het fenomeen dat helaas “gat van de kerk” wordt genoemd en op een wat bredere kijk op de achtergronden ervan. ***Er zijn meerdere oorzaken voor het wegblijven van deze leeftijdsgroep, die de kerk niet allemaal aan te rekenen zijn.***

Allereerst: natuurlijk is het niemand die in de kerk is gebleven ontgaan dat de meeste kerkgemeenten in Nederland vergrijzen. Dat proces is al heel lang gaande:

- Na de invoering van de wetten van Drees in de vijftiger jaren verliet al een grote groep mensen de kerk, omdat de relatie daarmee vooral die van sociaal vangnet was: de Diaconie.
- De opvattingen van de Verlichting (twijfel aan het bestaan van God en Schepper) hebben de laatste 40 jaar door media als TV, satellietverbindingen, vrije pers en Internet, in Europa vrijwel iedere inwoner bereikt. De wetenschap en de media hebben de God van de Bijbel niet nodig om aarde, heelal en ons leven te verklaren en velen zijn hen in die overtuiging gevolgd. Het is niet voor niets dat zeer behoudende geloofsgemeenschappen en dictatoriale regimes TV en Internet proberen te verbieden of te monopoliseren.
- Er is geen enkele dwang meer op kerkgang. Een ongekeerde welvaart brengt onafhankelijkheid aan velen. We noemen dat individualisme. De westerse wereld is geen hel op aarde meer, misschien wel een hemel op aarde. Laten we niet de illusie hebben dat vroeger iedereen die naar de kerk ging, in God geloofde. Maar waar dat wel het geval was, was er niet het informatie- en entertainmentbombardement van nu.
- De kerk is in haar belijden en haar dogma's collectivistisch. In de eerste eeuwen hebben de zendelingen zich deels aangepast aan de leefwereld en de gebruiken van de “heidenen” van die tijd. Toen de kerk groot werd heeft ze haar dogma's opgelegd aan de nieuwe leden. Dat werkt de laatste 40 jaar niet meer. De aanbieder die zich niet verdiept in de wensen en verlangens van zijn doelgroep kan het wel vergeten klanten te krijgen of te houden. Gelovigen gedragen zich ook als klanten.
- De in aantal grootste generatie, de babyboomers, is als gevolg van het voorgaande steeds meer weggebleven van de kerkdiensten. Velen daarvan hebben zich uitgeschreven of dragen op geen enkele wijze meer bij. Natuurlijk niet allemaal, maar degenen die van die generatie actief zijn gebleven, zijn ook grijs geworden. Demografisch zijn de generaties autochtone Nederlanders na de babyboomers kleiner geworden. Dat die groep nu als “gat” wordt gezien is een veel te simpele voorstelling van zaken.
- Uit ons onderzoek blijkt wat iedereen ook weet : vrouwen zijn de afgelopen 25 jaar massaal gaan werken. Twee werkende partners betekent minder tijd voor de kinderen tijdens de werkweek en compensatiegedrag door kinderen naar sportverenigingen e.d. te laten gaan en in de weekends met ze er op uit te trekken. Twee werkende partners betekent minder tijd voor vrijwilligerswerk overdag door de vrouw en 's avonds door de man. Daarnaast levert het een verdubbeling op van zorgen door conflicten en reorganisaties op het werk, dreiging van werkloosheid enz. Woon - werk verkeer neemt vaak veel tijd in beslag en levert stress op. Volgens ons onderzoek staan kinderen, werk en relatie in het leven van de opvoeders van nu centraal. Geloof en balans in hun leven volgen kort daarna. Vriendschap, familie,

¹ Deze reactie is ingezonden, maar niet geplaatst. Verdieping moet bij Trouw in 250 woorden (hoewel het geplaatste artikel al 780 woorden telt). Dat is niet voor mij weggelegd.

gezondheid en sport worden ook vaak belangrijk genoemd. De zondagmorgen is doorgaans het enige moment in de week dat er even niets moet. Dat is de belangrijkste oorzaak voor het wegblijven. Heel reëel: wie naar de kerk gaat op zondagmorgen is daarmee een halve dag gebonden.

- Maatschappelijke ontwikkelingen laten zien dat de huidige mens niet snel meer langdurige en formele verbintenissen aan wil gaan. Dat leidt niet alleen tot een wettelijke opzegtermijn van een maand voor een mobiel abonnement. Dat betreft ook het lid worden een kerkgemeente of het aangaan van een ambtstermijn van 4 jaar.

Gaat het overal zo?

- De behoudende vleugel van PKN – de Gereformeerde Bond en wat er tegen aan zit - heeft de jeugd langer vastgehouden, Maar dit betreft een (zeer) traditioneel ingestelde bevolkingsgroep. Zo'n groep kent elke samenleving en is niet richtinggevend voor de meerderheid.
- Evangeliegemeenten hebben een bloeiperiode doorgemaakt. Behoudend in geloofsinhoud, maar attractief door muziek en liedkeuze, een vrijere liturgie met meer ruimte voor expressie en emotie en een eenvoudige boodschap. Daar lijkt de groei ook uit, want na 30 jaar is het niet echt vernieuwend meer.

Is dit tij te keren en waarmee?

- Volgens onderzoek onder ingeschreven leden van onze gemeente bezoeken de "opvoeders van nu" (25-50 jr) voor ca 25% weinig (1-5 keer per jaar), voor ca 50% niet zo vaak (10-20 x per jaar) en voor ca 25% regelmatig (30- 40 keer per jaar) onze kerkdiensten/vieringen. Hun kinderen komen (dus) ook niet zo vaak. Bijna 60% doet wel vrijwilligerswerk, vrouwen meer dan mannen. En vrijwel allen hebben blijkens het onderzoek hun geloof behouden. Kerkgang is daarvoor niet de maatstaf. Het "gat" mag dan worden gezien in de kerkbanken, maar is niet zo groot als gesuggereerd.
- Een inspirerende kerkdienst en een levende gemeenschap waar mensen zich welkom en gesteund voelen is een basisvoorwaarde, maar niet voor iedereen genoeg.
- We weten dat de moderne, verwende mens snel uitgekeken raakt en steeds nieuwe prikkels nodig heeft. Vooral de preek moet meer inspelen op het leven van nu en de actualiteit, bovendien puntiger en korter zijn. Ook een grotere betrokkenheid van gemeenteleden bij de vieringen, meer aandacht voor de kinderen en een wat lossere stijl zijn belangrijk, zo blijkt uit ons onderzoek. "Blijven verrassen", staat in ons beleidsplan. Dat zit niet in grote gebaren, maar in elementen van een liturgie of preek, in voorbeelden, in hoe je iets zegt. Daar besteedt de predikantopleiding te weinig aandacht aan. Maar, in het licht van het voorgaande, het is niet de belangrijkste factor om niet te komen.
- Een kerkgemeente is ook een (geloofs)gemeenschap. Mensen trekken graag met leeftijdsgenoten op. Maar die zijn er niet veel meer. Wil je al kerk de jongere generaties vasthouden, dan moet je het voor een flinke groep aantrekkelijk maken. Liever 10 keer per jaar tegelijk, dan verspreid over 50 keer. Buiten die kerktijd een aanbod doen dat rekening houdt met de beschikbare tijd, energie en interesses van de doelgroep. Elk seizoen je aanbod vernieuwen, niet teveel en te lang.
- Geloof is voor betrokkenen, zo blijkt uit ons onderzoek, vooral een manier van leven waarin God/Jezus nog steeds een belangrijke rol in spelen, maar waarin de diversiteit groot is. De betekenis van de kerk komt in hun ogen tot uitdrukking in viering/kerkdienst, het beleven van een geloofsgemeenschap, steun bij persoonlijke nood, de opvoeding van de kinderen, de voorbeeldfunctie en de inspiratie.
- De "opvoeder van nu" wil zich in het licht van de hiervoor genoemde factoren zelden binden voor een ambtstermijn van 4 jaar. Het beeld dat ze hebben van een ouderling of diaken is ook vaak te zwaarwichtig. Wij willen daarop inspelen door de functies beter te beschrijven en meer training en ondersteuning aan te bieden. We spelen daarop ook in door meer projectmatig te werken en meer naar werkgroepen te

delegeren. Dat werkt. Met aan de knoppen draaien door mijn generatie heeft dit niets van doen.

- Individualisme vergt meer diversiteit en een voortdurend aanpassen. Hier ontstaat een duivels dilemma: een kleiner wordende gemeente heeft er begrijpelijk moeite mee om vieringen voor verschillende doelgroepen te houden. Fusies als oplossing, hoewel materieel soms noodgedwongen, leiden tot afnemende diversiteit. Kiezen is moeilijk, want behoudende leden laten zich het best horen en dreigen met vertrek en degenen die veranderingen willen maar niet krijgen zeggen niet veel, maar blijven gewoon weg.
- Intussen is er al een zeer grote groep mensen, die even weinig van het Christendom weet als van de Islam of welke wereldgodsdienst dan ook. De kerk bevindt zich weer in de situatie van de eerste eeuwen van onze jaartelling. Gelukkig wel in een wereld die voor velen aangenamer is om in te leven dan toen. Maar dat voordeel heeft ook zijn nadeel...Op dit fenomeen inspelen is heel moeilijk. Je mag het misschien wel niet vergelijken ,maar als ik kijk naar de enorme inspanning die vele ondernemingen en ondernemers zich moeten getroosten om hun klanten vast te houden en hoe groot de dynamiek daarin is, dan denk ik dat veelkleurigheid en voortdurende aanpassing aan de ontwikkelingen een beter antwoord is dan de centralistische ontwikkelingen in de RK kerk en de PKN.
- Laten de kerken een aanbod doen dat vertrekt bij de situatie van de “opvoeders van nu” en de jongeren en jongvolwassenen van nu. De kerk moet weer de grondhouding van een starter, een *challenger*, aannemen. Geen eendimensionale oplossing nastreven. Maar maatwerk leveren in de eigen omgeving, vertrekkend bij de doelgroep. Niet met het doel ze lid te maken of onze opvattingen op te leggen, maar ze te laten ervaren wat een geloofsgemeenschap bijdraagt aan de kwaliteit van hun bestaan. En God blijven bidden om inspiratie en leiding in de keuzen. Het is Zijn kerk.

Tenslotte : zolang er geen rampen gebeuren (natuur, oorlog, epidemie, economie), zolang levenspartners beiden een baan willen, zal de kerkgang, individuele gemeenten daargelaten, niet groeien. Maar dat betekent niet dat er geen geloof is of geen mogelijkheid mensen deel te laten uitmaken van een geloofsgemeenschap, al zal de band losser zijn dan voorheen..

Robert Hagendoorn, voorzitter van de kerkenraad van een protestantse gemeente

Oud heeft jong uit de kerk gehouden

Plotseling ontdekte men dat een hele generatie in de kerk ontbreekt. Een oplossing is nog niet in zicht.

De kerk heeft een gat, zo is wel eens gezegd. Het gat betreft de afwezigheid van de generatie 25-50 jarigen in de kerkgemeenschap. Deze 'verbijsterende ontdekking' werd voorgelegd aan zo'n twintig kerkgemeenten en het werd alom herkend. De grote vraag is in welke afgelegen grot deze 'ontdekkers' de afgelopen jaren zich hebben opgehouden.

Maar de 'ontdekking' wordt nu wel serieus genomen. Dominee Dick Van Dijk, een van de ontdekkers van het gat kwam met het volgende advies: „Schrijf een brochure waardoor je de kerkenraden aan het denken zet met de vraag: waar zit in onze gemeente de beleving van dat gat?”. Zouden 25-50 jarigen erg bemoedigd raken door deze woorden? Ik krijg er zelf als veertiger koude rillingen van: studiedag, adviezen, brochure en dan nadenken over 'de beleving van dat gat in onze kerk' Brr!

Er kwam zelfs een 'inspirerende bezinningsdag voor kerkenraden en predikanten' over de vraag waar die tussengeneratie is gebleven. Een drietal gedegen theologen – Gerben Heitink, Jeroen Jeroense en Wim Dekker – voerden het woord en Jeroense met het geboortjaar 1961 was de jongste van dit gezelschap. Dat is toch wonderlijk als het gaat om de generatie 25-50. Waarom komen deze mensen zélf niet aan het woord? Of is het contact inmiddels zo ver weg, dat ze niet meer te vinden zijn?

Ik ben hier bijzonder cynisch over. Dit probleem is al zeker twintig jaar zichtbaar en de Protestantse Kerk heeft tot nu toe niet getoond werkelijk belangstelling te hebben voor deze generatie. Of beter gezegd: ze heeft geen belangstelling getoond voor de samenleving waarin deze generatie zich beweegt: de netwerk- en informatiesamenleving. De kerk functioneert nog altijd zoals de samenleving van de jaren '50 of zelfs '80. Maar intussen maken we een maatschappelijke en culturele omwenteling mee van historische omvang, een omwenteling waarvan we de gevolgen slechts kunnen onderschatten. Nu zou ik de verdenking op me kunnen laden daarvan een stokpaardje te maken, maar zeg nu zelf: het onvermogen en de onwil in de kerk om van internet en nieuwe media werkelijk gebruik te maken enerzijds en het geconstateerde 'gat' anderzijds vertoont toch wel opmerkelijke parallellen. Het is precies deze generatie die er midden in zit!

Onlangs spraken dominee Willem Smouter en Dick van Dijk op de radio over het 'gat' en ik werd steeds treuriger door het ongeïnspireerde gepraat over bezinningsdagen en brochures, over begrip en toenadering en over interesse tonen in de leefwereld van bla bla bla. Willem Smouter werd er zelf ook verdrietig van. Onwillekeurig zette ik de radio wat harder, want de woorden waren me uit het hart gegrepen.

„Weet u, ik ben ongerust dat dit precies het paard achter de wagen spannen is. Je houdt de kerk voor oude mensen – die zijn daar geestelijk eigenaar van en je accepteert dat de opgroeiende generatie gewoon elders iets vindt. Ik ben bang dat u het geestelijk eigendom van die kerk houdt bij die oude mensen en dat u straks het licht kunt uitdoen. Moet je niet zeggen: we maken jullie tot geestelijk eigenaar. En als wij ons als ouderen wat ongemakkelijk voelen, *so be it*, maar het moet jullie ding zijn.”

Dat zijn rake woorden. Dat is precies wat er ontbreekt: de moed om de jonge generatie het 'geestelijk eigendom' te geven. Het ontbreekt aan moed om jonge generaties uit te dagen de verantwoordelijkheid te nemen en ze die dan ook te geven. De oude garde blijft aan de knoppen draaien – immers als de vraag is: hoe moeten wij (wij, de kerk) ons opstellen tegenover deze generatie, dan is die 'wij' dus zelf niet die groep 25-50-jarigen. Het 'wij' van de kerk is de 50-plus generatie! De vanzelfsprekendheid van dat 'wij' is stuitend.

Ja, er is een gat in de kerk – maar de kerk zit op dat gat. Waarom wordt er niet gehonoreerd wat er wel degelijk gebeurt in kringen die zich *emerging church* noemen? Waarom wordt er eindeloos geld gepompt in internetprojecten die bij voorbaat gedoemd zijn te mislukken, omdat ze bedacht en gemaakt zijn door 50-plussers. Waarom worden succesvolle initiatieven die er zijn – *offline en online* – niet ondersteund en omarmd? Waarom wordt niet erkend dat het beleid van de afgelopen twintig jaar – de kerk is in die tijd gehalveerd – jammerlijk heeft gefaald.

Maar wie zal het zeggen – misschien wordt er ooit wel een commissie in het leven geroepen die een rapport kan schrijven met aanbevelingen voor verdere overdenking. Ik wens hen veel succes.

Boele Ytsma is auteur van het onlangs verschenen 'Van de Kaart, manifest van een gepassioneerd twijfelaar', over zijn eigen geloofstwijfel. Uitgeverij Boekencentrum.

© Trouw 2009, [op dit artikel rust copyright](#).